

Karol Zagrodzki (1899-1987)

Karol Zagrodzki urodził się 20 maja 1899 roku w Kielcach. Ojciec Józef przez wiele lat był pracownikiem kolejowym w carskiej Rosji. Po ukończeniu szkoły podstawowej w Noworosyjsku (port na wschodnim brzegu Morza Czarnego) kontynuował edukację w szkole średniej typu klasycznego w Mahaczkałe (stolica Dagestanu) na brzegu Morza Kaspijskiego. W 1918 roku rozpoczął studia na Wydziale Budowy Maszyn w Instytucie Politechnicznym w Tbilisi (Gruzja), które przerwał po dwóch latach wskutek działań wojennych. Przez trzy kolejne lata pływał na statkach handlowych w załodze maszynowej po Morzu Kaspijskim, Zatoce Perskiej i Morzu Czerwonym.

Do Polski przyjechał w 1923 roku i podjął studia na Wydziale Nawigacyjnym Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej w Toruniu, które ukończył w 1927 roku. Po mianowaniu na podporucznika marynarki wojennej rozpoczął służbę na ORP „Czajka”. W 1930 roku, jako oficer Kierownictwa Marynarki Wojennej przebywał we Francji gdzie podjął studia hydrograficzne w Ecole d'Application Hydrographique w Paryżu i przeszedł specjalistyczne szkolenie w zakresie wykonywania pomiarów hydrograficznych. Po powrocie z Francji, w czerwcu 1931 roku, został członkiem Oddziału Pomiarowo-Hydrograficznego Biura

Hydrograficznego Marynarki Wojennej (BHMW). Od czerwca 1932 roku członkowie Oddziału zaczęli wykonywać pomiary na morzu z burty trałowca ORP „Mewa”, który po przebudowie otrzymał nazwę okręt hydrograficzny ORP „Pomorzanin”. Karol Zagrodzki, początkowo porucznik, później (od stycznia 1935 roku) kapitan marynarki został dowódcą tej jednostki (20 X 1934 – 14 IX 1939).

Efektem prowadzonych przez Oddział Pomiarowo-Hydrograficzny MW prac sondażowych były wydawane mapy morskie. Prowadzącym prace echosondażowe i kierownikiem opracowania trzech takich map był Karol Zagrodzki. Były to wielkoskalowa mapa Zatoki Gdańskiej (mapa nr 3) zatytułowana „Bałtyk. Wybrzeże Polskie. Jastarnia – port i reda” w skali 1:10 000, zawierająca plan „Port Jastarnia” w skali 1:5 000 wydana w 1934 roku; mapa morska nr 4 – „Bałtyk. Wybrzeże Polskie. Hel – port i reda” wydana w 1936 roku oraz mapa nr 6 – Morze Bałtyckie część południowa Bornholm – Gotland w skali 1:500 000 wydana w 1939 roku.

W dniu 14 września 1939 roku ORP „Pomorzanin” po zbombardowaniu przez samoloty niemieckie zatonął w porcie Jastarni. Po zatopieniu okrętu Karol Zagrodzki uczestniczył w obronie Półwyspu Helskiego w Szefostwie Fortyfikacji. W dniu 2 października 1939 roku dostał się do niewoli. Okres wojny spędził w obozie jenieckim (oflagi Nienburg, Spittal i Woldenberg) gdzie studiował języki wschodnie i geodezję.

Po zakończeniu II wojny światowej Karol Zagrodzki, będąc w stopniu kapitana marynarki, zgłosił się do pełnienia służby wojskowej w Marynarce Wojennej. Po zweryfikowaniu 3 sierpnia 1945 roku do stopnia komandora podporucznika otrzymał zadanie zorganizowania służby hydrograficznej Marynarki Wojennej. Formalne podstawy dla organizacji nowej służby hydrograficznej zostały stworzone przez władze wojskowe. Na podstawie rozkazu naczelnego dowódcy WP z lipca 1945 roku powołane zostało Dowództwo MW i Sztab Główny MW, w składzie którego znalazł się także Oddział Hydrograficzny z siedzibą w Gdyni (willa admirała Unruga na Oksywiu). Obowiązki szefa tego Oddziału powierzono komandorowi podporucznikowi Karolowi Zagrodzkiemu. W maju 1947 roku, w związku z ogólną reorganizacją i redukcją sił zbrojnych, podjęto decyzje o zmianie w istniejącej organizacji służby hydro-

graficznej MW. W miejsce Oddziału Hydrografii Sztabu Głównego MW powstało Biuro Hydrograficzne MW (BHMW). Biuro spełniało rolę zarówno służby zabezpieczenia nawigacyjnego MW jak i państwowej służby hydrograficznej. Biuro od razu podjęło zadania hydrograficzne, wynikające z potrzeby wyznaczenia nowych szlaków żeglugowych, lokalizacji wraków i opracowania map nawigacyjnych dla polskich obszarów morskich.

W lutym 1946 roku Rada Ministrów powołała Państwowy Instytut Hydrologiczno-Meteorologiczny (PIHM). W Statucie Organizacyjnym PIHM (Obwieszczenie Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 1947 r. (poz. 598) w sprawie ogłoszenia statutu organizacyjnego Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (na podstawie art. 11 dekretu z dnia 5 lutego 1946 r. o utworzeniu Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (Dz. U. R.P. Nr 6, poz. 55) uchwalonego przez Radę Ministrów w dniu 28 maja 1947 r.) stwierdzono, że PIHM jest państwową instytucją badawczo-naukową podlegającą bezpośrednio Ministrowi Komunikacji i składa się z 9 wydziałów. Jednym z nich jest Wydział Morski z siedzibą w Gdyni. Obwieszczenie Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 1947 r. określiło zadania Wydziału Morskiego w sposób następujący: *„Wydział Morski organizuje i prowadzi badania hydrologiczne i meteorologiczne morza, wybrzeża morskiego i ujścia rzek, obserwatoria morskie, stacje magnetyczne i laboratoria, badania klimatologiczne i aerologiczne, przewidywania i informacje synoptyczne, służbę czasu, pomiary i badania fizycznych i chemicznych własności morza oraz ochronę meteorologiczną marynarki wojennej, handlowej, rybackiej i władz portowych oraz załatwia sprawy wydawnictwa i korygowania map morskich, sprawdzanie przyrządów nawigacyjnych”*.

Zakres zadań Wydziału Morskiego PIHM i Biura Hydrograficznego MW był podobny. Nic zatem dziwnego, że kierujący działalnością BHMW kmdr por. Karol Zagrodzki (stopień komandora porucznika otrzymał w 1947 roku) nawiązał ścisłą współpracę z Wydziałem Morskim PIHM. W ramach tej współpracy Biuro Hydrograficzne MW rozpoczęło od 1947 roku nadawanie przez radio komunikatów meteorologicznych i ostrzeżeń nawigacyjnych dla żeglugi. W tym też czasie Karol Zagrodzki reprezentował Polskę na konferencjach organizowanych przez Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne w Monako (m.in. w 1947 roku). Działalnością BHMW kmdr por. Karol Zagrodzki kierował do 2 marca 1953 r. kiedy to przeszedł do rezerwy.

W 1952 roku Wydział Morski PIHM w Gdyni przekształcono w Zakład Oceanografii. Kierownictwo tego Zakładu objął w marcu 1953 roku Karol Zagrodzki, który w tym samym czasie przeszedł do rezerwy. Postawienie na czele Zakładu doświadczonego hydrografa pozwoliło na rozwinięcie programu badań oceanograficznych w PIHM. Już w 1952 roku podjęto szczegółowe badania Zalewu Szczecińskiego. Po 1956 roku do statutowych obowiązków Zakładu Oceanografii włączono obowiązek pełnienia służby oceanograficznej w celu dostarczania ciągłej i aktualnej informacji o warunkach środowiskowych Morza Bałtyckiego. Do realizacji tych celów utworzono m.in. sieć stacji obserwacji falowania zaopatrzonej w perspektometrię. Do badania wód przybrzeżnych Bałtyku wykorzystywano nie tylko własne kutry badawcze, ale również okręty hydrograficzne Marynarki Wojennej.

Od momentu wydania Zarządzenia Ministerstwa Żeglugi i Gospodarki Wodnej (19 XII 1957 roku) w sprawie obowiązku dokonywania i przekazywania obserwacji i pomiarów meteorologicznych i hydrologicznych przez statki handlowe i rybackie trzeba było nie tylko reaktywować statkowe stacje meteorologiczne, ale również skompletować dla nich odpowiednie oprzyrządowanie. Ciągłe wzrastająca liczba danych obserwacyjnych wymagała zorganizowania bazy danych. Dla potrzeb tej bazy pod koniec lat 60. XX wieku, dzięki inicjatywie i wytrwałym zabiegom Karola Zagrodzkiego, utworzono w Oddziale Morskim IMGW w Gdyni Stację Maszyn Statystycznych. Stanowiła ona załazek powstałej w pierwszej połowie lat 70. bazy danych meteorologicznych, hydrologicznych i oceanograficznych.

Pełnienie funkcji dyrektora Oddziału Morskiego PIHM (1953-1971) wymagało od Karola Zagrodzkiego poświęcenia dużo czasu na działania organizacyjne przystosowujące prace Oddziału, którym kierował do ciągle zmieniających się potrzeb i wyzwań badawczych. Dzięki jego determinacji sprawnie przeprowadzono reorganizację Oddziału i utworzono m.in. Zakład Prognoz, Pracownię Chemii Morza, Samodzielną Pracownię Aparatury Pomiarowej. Dały one podstawę do powstania nowoczesnej morskiej służby hydrologiczno-meteorologicznej.

Karol Zagrodzki chętnie dzielił się swoją wiedzą i doświadczeniem. Napisał obszerny (388 stron) podręcznik *„Oceanografia dla marynarzy”* wydany przez Wydawnictwo Komunikacyjne w 1956 roku. Był to pierwszy w języku polskim kompetentnie napisany podręcznik z zakresu oceanografii fizycznej. Omawiał on także metody obserwacji i pomiarów oceanograficznych. Obecnie podręcznik ten, ze względu na ogromny postęp wiedzy i rozwój metod pomiarowych, stanowi już dokument z zakresu historii oceanografii.

Był ekspertem do spraw hydrograficznych w Międzynarodowej Radzie Badań Morza w Kopenhadze, członkiem rad naukowych Zakładu Geofizyki PAN w Warszawie, Instytutu Morskiego w Gdańsku oraz PIHM w Warszawie. Był członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Nautologicznego. Na zebraniu konstytucyjnym tego Towarzystwa, które odbyło się 12 marca 1957 roku w ówczesnej Szkole Rybołówstwa Morskiego w Gdyni został wybrany Zastępcą Przewodniczącego Towarzystwa, później był członkiem jego Zarządu Głównego (1964-1969). Choć nie był meteo-

rologiem ani klimatologiem to jego wykształcenie i praktyka zawodowa pozwoliły mu na ukształtowanie profilu badawczego gdyńskiego oddziału PIHM, w tym również uporządkowania i archiwizacji danych meteorologicznych i klimatycznych. Choćby z tego względu postać komandora Karola Zagrodzkiego jest niezmiernie ważna dla klimatologii polskiej.

Można dodać, że starszy ze współautorów tego biogramu, dzięki życzliwości komandora Karola Zagrodzkiego mógł odbyć 3-tygodniową praktykę zawodową po 3 roku studiów geograficznych w Oddziale Morskim PIHM w Gdyni. Komandor Karol Zagrodzki zmarł 31 lipca 1987 roku i został pochowany na Cmentarzu Witomińskim w Gdyni.

Andrzej A. Marsz i Anna Styszyńska

Na podstawie:

Duda D., 2019. Komandor Karol Zagrodzki (1899-1987), pierwszy nominowany hydrograf Marynarki Wojennej, dowódca ORP „Pomorzanie” szef Biura Hydrograficznego Marynarki Wojennej. *Nautologia*, nr 156, s. 73-77.

Obwieszczenie Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 1947 r. w sprawie ogłoszenia statutu organizacyjnego Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (poz. 598).

Prognoza na przyszłość. 90-lecie Oddziału Morskiego Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowego Instytutu Badawczego w Gdyni, 2011. Oddział Morski, IMGW-PIB, Gdynia.

Sawicki J.K., 2011. Kadry Morskie Rzeczypospolitej, tom V – Dokumentacja organizacyjna i kadrowa oficerów, podoficerów i marynarzy (1918-1947). Polskie Towarzystwo Nautologiczne, Komisja Historii Żeglugi, Gdynia, 699 s.

Zagrodzki K., 1965. Współpraca Oddziału Morskiego PIHM w Gdyni z Biurem Hydrograficznym Marynarki Wojennej w zakresie badań Morza Bałtyckiego. *Gazeta Obserwatora PIHM*, R. 18, nr 6.